

De delicate dans

MIA FRUMAU

De basis voor persoonlijkheidskarakteristieken, zoals veerkracht en gevoelens van competentie en zekerheid, worden gelegd tijdens de eerste levensjaren, vooral door de manier waarop ouders de ontwikkeling van hun kinderen stimuleren tijdens alledaagse activiteiten. Een hoge kwaliteit van ouderondersteuning is cruciaal voor een succesvolle ontwikkeling van alle kinderen. Voor begaafde kinderen geldt dit eens te meer. Waarom is dat zo?

Voordat we gaan kijken naar het antwoord op de vraag waarom het opvoeden van een hoogbegaafd kind zoveel vraagt van hun ouders moeten we eerst een breed misverstand over de emotionele ontwikkeling van hoogbegaafden uit de weg ruimen. Er zijn vanuit diverse onderzoeken geen aanwijzingen dat begaafde kinderen minder emotioneel stabiel zijn dan andere kinderen. Als ouders in staat zijn om emotionele rust en zekerheid te bieden op het thuisfront en de kinderen worden geaccepteerd voor wie ze zijn als persoon en niet alleen voor hun sterke intellectuele capaciteiten, dan hoeft er niets mis te gaan.

Het is alleen zo dat hoogbegaafde kinderen wél tot een risicogroep behoren, dat wil zeggen dat ze dus geen problemen hoeven te ontwikkelen tijdens hun jeugd maar dat bij een verkeerde begeleiding de kans op problemen wel meer aanwezig is dan bij andere kinderen. Deze problemen komen dan niet zozeer uit de begaafdheid voort, maar eerder vanuit voor het kind verwarrende zaken. Voorbeelden daarvan zijn gezinsconflicten of het hebben van volkomen andere ervaringen dan andere kinderen, zoals het overslaan van een groep op school. Een voorbeeld is dat er bij hoogbegaafde kinderen een veel groter beroep gedaan wordt op hun aanpassingsvermogen dan bij gewoon begaafde kinderen.

Sommige hoogbegaafde kinderen hebben daarom extra emotionele ondersteuning nodig om hun potentieel te kunnen ontwikkelen. Samen met hun ouders hebben ze soms ondersteuning nodig om tussen henzelf en de school en/of maatschappij een brug te slaan. Ouders en kinderen voeren samen met hun omgeving een 'delicate dans' uit. Die dans is spannend omdat het zelfbeeld van de ouders beïnvloed wordt door het hebben van een begaafd kind en dat kan positief of negatief uitpakken. Er zijn eigenlijk drie hoofdthema's te onderscheiden in de opvoeding van hoogbegaafde kinderen die bepalen of de opvoeding nu positief of juist negatief uitpakt.

- 1 Hoe ervaart de ouder zich als opvoeder?
- 2 Hoe is de relatie tussen ouders en de school?
- 3 Wat is de invloed van het hoogbegaafde kind op een gezin?

De beleving van de opvoeder

Ouders kunnen zich onzeker of inadequaar voelen. Ze weten niet waarvoor ze komen te staan in de opvoeding en of ze dat wel aankunnen. Onzekerheid kan ook voortkomen vanuit het idee dat het leven voor een hoogbegaafd kind niet over rozen zal gaan. Met name op sociaal vlak worden dan veel problemen verwacht. Regelmatig barsten ouders in tranen uit als de diagnose intellectuele begaafdheid bij hun kind wordt gesteld.

Een huwelijk kan door een begaafd kind onder druk worden gezet, vooral als de ouders niet op dezelfde manier naar het kind kijken. Beide visies van de ouders kunnen even zinnig zijn en elkaar aanvullen. Ouders dienen dan wel elkaar te ondersteunen. Daarnaast kan begaafdheid van de ouders zelf of een van de ouders (vooral als het begaafdheid betreft, die niet erkend is in de eigen jeugd) de relaties en interacties in het gezin beïnvloeden. Dit roept natuurlijk spanning op, omdat de ouder gevoelens ervaart op twee niveaus: als ouder en als het machteloze kind, dat ze eens waren. Ze kunnen dan een overheersende behoefte voelen om voor hun kind te doen, wat ze niet voor zichzelf hebben kunnen doen. Als deze ouders zich als kind in de steek gelaten voelden, is het een belangrijk doel geworden in hun leven om hun kind op alle fronten bij te staan. Het vinden van de juiste balans hierin is dan de uitdaging, zodat ouders het gevoel hebben dat ze hun kind enerzijds voldoende steunen en begeleiden en tegelijkertijd dat ze hun kind een gevoel van competentie en zelfredzaamheid bieden. Daar komt bij dat deze ouders voor een dubbele uitdaging staan. Op het moment dat hun begaafde kind de juiste begeleiding moet krijgen, dat ze om moeten gaan met school, met een asynchrone ontwikkeling van hun kind en ook leren wat de sociale en emotionele consequenties kunnen zijn, moeten ze ook hun eigen begaafdheid onder ogen zien en dat vaak voor de eerste keer.

Veel ouders zitten niet geheel of geheel niet op een lijn. Begaafde kinderen weten hiervan gemakkelijk gebruik te maken. De leidinggevende capaciteiten, die veel kinderen hebben, kunnen ertoe bijdragen, dat de gezagslijn tussen ouders en kind totaal vervaagt. Zelfs komt het voor dat de kinderen de macht overnemen. Het verschil tussen praten op voet van gelijkheid over bepaalde onderwerpen en het onderhandelen over gezinsregels is dan compleet verdwenen. Dit kan gebeuren als ouders zich zodanig inleven in de beleving van het kind, dat het voor hen niet meer duidelijk is wanneer het kind het moeilijk heeft en wanneer het kind zijn zin door-drijft. Sensitieve ouders moeten zich ervan bewust zijn dat ze zich niet door een kind laten overrulen.

Een ander aspect is dat ouders overmatig trots kunnen zijn op de

intellectuele capaciteiten van hun kind. Zij overschatten deze eigenschap van het kind ten opzichte van de andere eigenschappen van het kind en verliezen het totaalbeeld uit het oog. Zo kan bijvoorbeeld bezorgdheid van ouders over hun kind onbedoelde effecten hebben. Op het moment dat een kind negatief gedrag vertoont, kan dit te snel worden toegeschreven aan de begaafdheid. Niet meehelpen thuis kan vergoelikt worden, want het kind moet al zoveel dingen doen, die minder boeiend zijn. Het blijkt echter zo te zijn dat vooral ouders meer dan het kind geneigd zijn om aan te geven dat het kind zich verveelt of dingen saai vindt. Saai vinden kan veel verschillende betekenissen hebben.

De relatie tussen ouders en school

Gezinnen van begaafde kinderen komen andere zaken tegen, die niet algemeen gelden. Het moeilijkste, voortdurend aanwezig en meest frustrerende wat ouders te doen staat, is het vinden van gepaste leeromgevingen, met andere woorden de juiste school. Gezinnen kunnen in staat zijn om met de school samen te werken en zich richten op het aanvullen van het schoolprogramma in plaats van het te bestrijden. Deze gezinnen ervaren het meeste ontspanning en gevoelens van competentie. Andere gezinnen kunnen zich aangevallen voelen en buitengesloten.

Ouders kunnen te maken krijgen met onsympathieke feedback vanuit de school van het kind. Leerkrachten en andere deskundigen kunnen bepaalde gedragingen, zoals manier van spelen, creativiteit, introversie, perfectionisme en asynchrone ontwikkeling, zoals vaker gezien wordt bij begaafde kinderen, verkeerd inschatten en negatief benaderen.

Ouders en leerkrachten kunnen een kind op een andere manier kunnen zien, omdat kinderen thuis vaak gebruiken als een veilige haven voor emotionele expressie, hetgeen wordt ingehouden op school. Het komt voor dat tijdens een oudergesprek geen enkel positief punt betreffende het kind door de leerkracht genoemd kan worden. Dit is erg pijnlijk voor ouders. Ouders hebben juist behoefte aan positieve feedback voor hun opvoedkundige inspanningen.

De omgeving kan negatief reageren als kinderen binnen een gezin zo goed samen kunnen spelen dat kinderen uit de omgeving soms op een lager plan komen te staan.

De effecten op het gezin

Als er sprake is van een verschil tussen de intellectuele capaciteit tussen het begaafde kind en andere gezinsleden kan dit een negatieve invloed hebben op het gezin, zelfs als dit verschil niet werkelijk, maar verondersteld aanwezig is. Dit geldt voor kinderen in een gezin en kan voor ouders gelden. Een moeder, die aangeeft dat ze haar kind niet kan bijbenen intellectueel gezien, hoeft zich niet minder competent te voelen. Warmte en ondersteuning, maar ook gezond verstand, levenservaring, omgaan met andere mensen en praktische zaken, zoals koken zijn essentiële zaken, die deze moeder kan bieden.

Wat we wel eens vergeten is dat begaafde kinderen verschillende ontwikkelingsstadia op een minder gangbare manier doorlopen dan andere kinderen. Dit betekent dat het gezin hierin mee moet groeien, soms op verschillende niveaus moet functioneren. Voorbeelden hiervan zijn dat een ouder van een basisschoolkind, dat

deels lessen volgt op de middelbare school, het kind ondersteunt in het omgaan met verschillende manieren van lesgeven en in het omgaan met verschillende leeftijdsgroepen. Dit komt dan neer op het uitleggen van de wereld aan het kind en het kind aan de wereld.

Het opvoeden zelf in gezinnen met begaafde kinderen kan gecompliceerder zijn. Alle kinderen zijn goed in het verleggen van grenzen. Begaafde kinderen zijn vanwege hun sterk waarnemingsvermogen en goed verbaal vermogen hier bij uitstek goed in. Bovendien worden afspraken meer dan uitstekend onthouden en inconsequenties meteen gezien. De speelruimte die ouders hebben, is dan een stuk kleiner. Het komt voor dat een kind het zo weet te brengen dat ouders er niet onderuit kunnen om het kind gelijk te geven, ze voelen dat er iets niet klopt, maar weten niet meer precies hoe het zat.

Begaafde kinderen kunnen worstelen met diepe religieuze en spirituele vragen, waarop volwassenen ook geen antwoord hebben. Een vraag, die mij pas gesteld werd is of de hemel verder weg is dan de ruimte. Het gezin is bij uitstek de plaats waarin over deze vraagstukken gepraat kan worden.

Heel pragmatisch gezien wordt er een grotere aanslag gedaan op het budget. Al is het maar omdat Lego voorbeelden binnen vijf minuten worden gemaakt en computerspellen binnen een dag zijn uitgespeeld. Het laten doen van een onderzoek en buitenschoolse activiteiten zijn ook kostbare aangelegenheden. Niet zelden is een kind zowel goed en geïnteresseerd in en gemotiveerd voor sport als muziek als schaken. Ouders die het economisch minder goed hebben zijn dan ook minder in staat om hun kinderen binnen en buiten school te stimuleren. Begaafde kinderen blijven vaker langer financieel afhankelijk, bijvoorbeeld door het volgen van meerdere en langere studies.

De begaafdheid van een kind in het gezin heeft natuurlijk ook invloed op de broertjes en zusjes. Soms heel duidelijk, omdat de plaats van een kind in het gezin radicaal verandert, doordat een jonger kind een ouder kind passeert in prestatie en zelfs in groepsniveau. Zoals het erg frustrerend kan zijn als de oudste zoon kleiner is dan het jongere broertje, zo geldt dat zeker ook als een ouder kind de hete adem in de nek voelt van een jonger kind. Bovendien verschuift dan vaak het patroon van leven van dit jongere kind. Beide kinderen gaan dan even laat naar bed, bijvoorbeeld. Dit kan als erg oneerlijk worden ervaren. Het oudste kind verliest veel privileges. In gezinnen met hoogbegaafde kinderen is er vaker sprake van een 'vroeg leeg nest'. Kinderen, die versneld zijn, verlaten het ouderlijk huis eerder en treden de volwassen wereld eerder binnen. Dit houdt in dat het gezin van structuur verandert. Ouders kunnen eerder dan wenselijk is opnieuw aan een leven met zijn tweeën moeten bouwen.

'Dansles' voor ouders

Hoe kun je nu als ouder in ieder geval proberen om de boel goed op de rails te houden met elkaar? Hieronder geven we een opsomming van een aantal praktische tips.

- Verwacht niet dat de scholen alle scholing kunnen bieden, die nodig is voor uw begaafde kind.
- Zorg ervoor niet te zeer met het potentieel van het kind bezig te zijn.

- Knuffel het kind.
- Wees ervan bewust dat de aanwezigheid van een begaafd kind in een gezin de status-quo kan verstoren, het zelfbeeld van ouders kan veranderen, schuld of competitie tussen de ouders kan teweegbrengen of een overmatige betrokkenheid van de ouders.
- Zorg ervoor dat het begaafde kind geen zondebok wordt voor spanningen in het gezin.
- Maak het kind niet te belangrijk, daaruit komt sociale onaanpastheid voort.
- Houdt er rekening mee dat de kwaliteiten van een jonger broertje of zusje onderschat kunnen worden. Het jongere kind kan daardoor moeite hebben met emotionele aanpassing, zelfwaardering, competitie en samenwerking. De frictie is vaak het grootst als het gelabelde hoogbegaafde kind de oudste is.
- Het organiseren van gezinszaken rondom het begaafde kind kan bronnen uitputten en de relaties in het gezin negatief beïnvloeden.
- Moedig het kind aan zelf de verantwoordelijkheid voor het leren te nemen.
- Richt u vooral op de leuke kanten van het ouders zijn, niet alleen de gevechten, de verantwoordelijkheden en de kosten.
- Uit als ouders onzekerheid als er vragen worden beantwoord, ondersteun doen alsof, geef emotionele ondersteuning en emotionele vrijheid, laat het kind ook spelen met speelgoed dat eigenlijk bedoeld is voor de andere sexe, zorg voor materialen die creatief experimenteel spelen stimuleren. Een voorbeeld voor jonge kinderen: een paar grote dozen.
- Zorg voor een goede werkrelatie met de school.
- Als er sprake is van een asynchrone ontwikkeling van het kind, dan kan dit bijdragen tot een asynchrone ontwikkeling van het gezin, waarbij normale ontwikkelingsovergangen eerder of later plaatsvinden dan verwacht.

De ideale situatie

Wanneer kun je nu spreken van 'de ideale opvoedingssituatie? Ook hiervan geven we weer een opsomming met bijbehorende kenmerken. We kijken naar twee typen gezinnen. Beide oudersystemen kunnen positief gewaardeerd worden, ook al zijn ze erg verschillend van aard.

- Het gaat dan om goed presterende begaafde kinderen. Zij leven in gezinnen waar hoge verwachtingen leven. Tegelijkertijd is er sprake van verbondenheid, warmte en ondersteuning in deze gezinnen. Zelfsturing wordt aangemoedigd, er is ondersteuning om interessegebieden te vinden en te onderzoeken en er zijn mogelijkheden om intellect en individualiteit te ontwikkelen.
- In deze gezinnen hebben ouders een positief beeld van henzelf als ouders en de kinderen hebben dat beeld ook.
- Er is sprake van een zekere mate van ontspanning in het gezin.

Een heel ander gezin, waar een minder ontspannen sfeer heerst, laat een ander optimum zien. Het gaat dan om creatieve individuen. Zij komen van ouders, die onafhankelijkheid waarderen. Deze ouders jagen hun eigen interesses na. Ze accepteren niet-conven-

tioneel gedrag, staan open voor andere ervaringen. Deze ouders zijn minder kindgericht, minder harmonieus en afstandelijk.

Maar laten we wel wezen, het is niet eenvoudig om de ideale ouder te zijn. Waar het bij ouderschap vooral om gaat is dat we ons bewust zijn van wat er nu eigenlijk gebeurt in het gezin, zowel met ons zelf als met onze kinderen. Want alleen dán kun je als ouder proberen die danslessen te volgen.

Literatuur

Csikszentmihalyi, M., Csikszentmihalyi, I.S. *Family influences on the development of giftedness*. Department of Psychology, University of Chicago.
 Freeman, J. (2001). *Gifted Children Grown Up*. London: David Fulton.
 Kearney, K. (1999). *Reference of Workshop*. Annual Conference of The Hollingworth Center for Highly Gifted Children.
 Riksen-Walraven, J.M. & Sevalkink, J. (1997). *Gifted toddlers need Resilient Parents: Successful parenting of gifted children in the first years of life*. Giftedness in context, symposium Mönks.

Over de auteur

Mia Frumau is kinder- en jeugdpsychologe, eerstelijns- en gezondheidszorgpsychologe. Zij heeft een privé-praktijk in Vught. Zij biedt voornamelijk kortdurende hulpverlening aan begaafde kinderen en jongeren.